

A „Duna Gibraltárja”

A korábban félelmetesen erős Oszmán Birodalom a XVII. századtól folyamatosan gyengült. Péterváradot először 1687-ben, majd végleg 1691-ben szabadították fel a császári seregek. A várról eltűnt a lófarkas hadijelvény, de a még mindig fennálló veszély miatt 1692 és 1780 között elkészült az osztrák császárság legnagyobb katonai erődítménye, a „Duna Gibraltárja”. A Sebastian Voban francia márki terve szerint épült erődrendszer 112 hektáron terül el, négy földalatti emelete és mintegy 16 kilométer hosszúságú folyosórendszere van. A falakon 12 000 lövés található. Az új falak felhúzását a régiek szakaszos rombolása előzte meg, ennek következtében a középkori épületeknek nem maradt felszíni nyoma.

1694-ben a Péterváraddal szemben levő Duna-parton felépült a hídsánc és a két partot összekötő pontonhíd. A sánc katonai településnek számított, de rövidesen polgári település alakult ki körülötte, melynek lakosai jobbára kézművesek, kereskedők, halászok és a várbeli katonaság élelemszállítói lettek. A települést a hivatalos iratokban többnyire Pétervárad Sáncnak (die Petervardiener Schanz) említik. Az első, 1699. évi összeírás szerint a Pétervárad Sáncban 43 felnőtt férfi és 18 fiú élt (a nőket és a kisgyermeket nem írták össze), a pétervárad erődben 215 katona teljesített szolgálatot.

A szabad királyi város

Midőn a csaták zaja elcsendesült, és az országot a török félhold részéről már komolyabb veszély nem fenyegette, megindult a békés fejlődés. A sűrű hadműveletek miatt elnéptelenedett vidékre a kormányzat idegen telepeseket hívott be. Nagyobb számban németek, magyarok, horvátok és szerbek telepedtek le, amikor pedig 1739-ben Szerbia ismét török uralom alá került, onnan sok görög, örmény, cincár, zsidó, bolgár stb. költözött ide, így módon fokozva a nemzeti, nyelvi és vallási tarkaságot.

Néhány év leforgása alatt mezővárosként jelentős forgalmi központ és kereskedelmi székhely lett. A város fejlődését gátolta a kettős katonai és polgári hatósági igazgatás, ezért a lakosság Mária Teréziától városi önkormányzatot kért, polgári igazgatással és előjogokkal. 1748. február 1-jei keltezéssel Mária Terézia osztrák császárnőtől és magyar királynőtől szabad királyi városi kiváltságokat kapott. A szabad királyi városi szabadalmakat Újvidék nem kapta ingyen. A bécsi kincstárnak 95 ezer aranyforintot fizettek be a város képviselői. A kiváltságok és a kedvező földrajzi fekvés lehetővé tették a város gyors gazdasági fejlődését. Rövid időn belül Újvidék Dél-Magyarország legerősebb központja lett. Párhuzamosan a gazdasági fejlődéssel, felgyorsult a városiasodás folyamata is. Barokk stílusú templomok és lakóházak épültek. Megnyílt az első iskola, megkezdte működését az első nyomda. Fellendült a művészeti, irodalmi és színházi élet is. Városunk a XIX. században igen komoly, nagy kisugárzású kulturális centrummá vált, melyet joggal neveztek „dunamenti Párizsnak”.

A lendületes fejlődést az 1848/49-es forradalom és szabadságharc szakította meg. 1849. június 12-e a város történelmében a legnagyobb pusztítást jelenti. A pétervárad várból ágyúkkal lötték a város területén elsáncolt Josip Jelačić horvát bán vezette császári seregeket. Az ágyúzást követő tűzvészben szinte az egész város megsemmisült, 2812 házából 2004 tönkrement, lakosainak létszáma 20 000-ról 6000-re csökkent.

A szabadságharc bukását követően az állam 1 300 000 ezüstforint kölcsönt utalt át, és Újvidék röpke néhány év alatt újjáéledt hamvaiból. Az 1867. évi kiegyezést követően pedig a külföldi tőke beáramlásával Újvidék az iparosodás útjára lépett.

Ennek a bámulatosan gyors fellendülésnek az első világhégés vetett véget. Trianon után Neoplanta, Újvidék, Neusatz, Novi Sad történetének egy új korszaka kezdődött. Nem volt ez egyéb, mint egy város, egy életvitel és egy sajátos kultúra agóniája. Az adminisztratív változások során, 1925-ben Újvidéket megfosztották a 177 évig büszkén viselt szabad királyi városi címtől. Az új államhatalom a maga képére, a maga szokásaira formálta, s jelenleg is formálja át a várost, megfeledkezve arról, hogy „Újvidék a másságok játéka nélkül csak szép múltú sűrke szerbiai provincia lesz.”

